

نگاهی کوتاه به زندگی و آثار تیتوس بورکهارت

مهدی کمپانی زارع

تیتوس بورکهارت هنرشناس سنت گرای سوئیسی-آلمانی در سال ۱۹۰۸م در فلورانس به دنیا آمد. وی فرزند کارل بورکهارت مجسمه ساز شهیر سوئیسی و برادرزاده یاکوب بورکهارت مورخ هنر و نویسنده کتاب فرهنگ رنسانس در ایتالیا بود. وی هرچند در اولین سالین حیاتش دور از بازل موطن اصلی اش در فلورانس به سر برد، اما پس از مدت کوتاهی با فریتویف شووان دوست دوران کودکی اش که بعدها از همفکران وی شد در خلال جنگ جهانی اول برای تحصیل به بازل بازگشت. وی به واسطه علاقه‌ای که به هنر قدیم و ابعاد متافیزیکی آن داشت در سال ۱۹۳۵م به آفریقای شمالی سفر نمود و مدتی را در شهرهای مغرب به سر برد. در میان این شهرها جایی که بیش از همه از وی دلبری نمود شهر فاس بود که وی بعدها آن را شهر اسلام نامید. شهر اسلام او را چنان شیفته خود کرد که سرانجام وی را به شرف مسلمانی مشرف نمود. وی نام ابراهیم را برای خویش برگزید و به حلقه ارادتمندان علی بن طیب درقاوی شیخ طریقه درقاویه درآمد و به ارشاد وی بود که زبان عربی، علوم اسلامی و عرفان نظری آموخت.

بورکهارت پس از بازگشت به مسقط الرأس خود با انتشارات اورس گراف به انتشار کتبی در باب هنر درشهرهای مقدس جهان تحت عنوان «شهرهای عالم ارواح» مشغول شد. وی از سال ۱۹۷۲ تا ۱۹۷۷م مشاور یونسکو در مراکش برای حفظ شهر زیبای فاس بود. این مجموعه موجب شد که وی با پاپ پیوس دوازدهم دیدار صمیمانه ای داشته باشد.

وی چون مابقی سنت گرایان و قائلان به حکمت خالده علاقه و توجه ویژه ای به آرای رنه گنون (۱۹۵۱-۱۸۸۶م) داشت و توجه به کیهان شناسی سنتی و نقد دنیای جدید را از وی آموخته بود. بعد دیگر فعالیت وی که مشخصه او و دیگر سنت گرای بزرگ معاصر، آناندا کومارا سوآمی، می‌باشد توجه به ابعاد هنر سنتی است. وی تحقیقات مفصلی در هنر سنتی انجام داد.

وی به مانند دیگر سنت گرایان به «وحدت متعالی ادیان» معتقد بود و از این رو تحقیقات گسترده ای در ادیان گوناگون به ویژه در بُعد عرفانی آنها انجام داد. قول به وحدت متعالی ادیان وی و همفکرانش را از حق دانستن دین خاصی باز می‌دارد و اسلام آوردن آنها به هیچ روی به این معنا نیست که آنان آن را از مابقی ادیان کامل تر می‌دانند، بلکه آنان برآنند که اسلام از معدود ادیانی است که سنت زنده ای در قالب تصوف دارد؛ از این روست که همه آنان به پیری دست ارادت داده اند و به شیخی در تصوف اتصال معنوی جسته‌اند.

وی علاوه بر نگارش کتبی در شناخت هنر و عرفان اسلامی به ترجمه آثاری از عرفای اسلامی از زبان عربی به فرانسوی دست یازید و در شناساندن بزرگانی چون ابن عربی و جیلی سهم مهمی ایفا کرد. سرانجام در سال ۱۹۸۴م در لوزان سوئیس وفات یافت.

چنانکه گفته شد وی در چند عرصه خاص آثاری را به یادگار گذاشت که در ذیل بدانها اشاره خواهد شد:

۱. کیمیا: علم جهان، علم جان (alchemy: science of the cosmos, science of the soul)
۲. جهان شناسی سنتی و علم جدید (cosmology and modern science)
۳. فاس، شهر اسلام (Fez, city of Islam)
۴. مبانی هنر اسلامی
۵. شارتر و تولد کلیسای جامع (Charter and the birth of Cathedral)

۶. درآمدی بر آموزه تصوف (Introduction to Sufi Doctrine)
 ۷. هنر مقدس در شرق و غرب (Sacred Art in East and West)
 ۸. سینه‌ها، شهر مریم مقدس (of the Virgin Siena, city)
 ۹. فرهنگ مغربی در اسپانیا (Moorish Culture in Spain)
 ۱۰. هنر اسلام (Art of Islam)
 ۱۱. ترجمه فصوص الحکم ابن عربی به فرانسوی
 ۱۲. ترجمه بخشی از انسان کامل عبدالکریم جیلی به فرانسوی
 ۱۳. ترجمه مکاتبات معنوی شیخ مولی العربی الدرقاوی (قرن ۱۸) به فرانسوی
 ۱۴. شرحی بر دعای ابن مشیشه (م ۶۲۲ق) صوفی مراکش و قطب طریقه شاذلیه
- البته پس از درگذشت وی در سال ۱۹۸۷م مجموعه‌ای از مقالات وی تحت عنوان آینه خرد (Mirror of the Intellect) به طبع رسید.

در باب بورکهارت و اندیشه‌هایش ر.ک:

– میانی هنر اسلامی، ترجمه امیر نصری، انتشارات حقیقت، ۱۳۸۶ در این کتاب چندین مقاله روشنگر از کسانی چون اشتودارت، سیدحسین نصر و فیلیپ مور که آشنایی نزدیک و عمیقی با وی دارند، ملاحظه می‌شود.

– دانشنامه جهان اسلام، ج ۴ ص ۵۱۷ مقاله‌ای موجز از پروانه عروج نیا البته هر چند در بررسی آثار سنت گرایان در زبان فارسی کمتر کتابی وجود دارد، اما عموم آثار آنان ترجمه شده است. بویژه سیدحسین نصر، فریتویف شووان، رنه گنون و تیتوس بورکهارت از این نظر در این زبان اقبال قابل توجهی داشته‌اند. از این رو برای شناخت اندیشه آنان می‌توان به منابع دست اول مراجعه کرد.